

UOT-811.11-112

Səhifə: 166-172

<https://doi.org/10.59849/2663-8967.2025.2.166>

Ruqiyyə Karakoç
Bakı Dövlət Universiteti
R.aghayeva@mail.ru

DİALOQDA GENDER MƏSƏLƏSİ

XÜLASƏ

Dialog qurarkən iştirakçıların bioloji cinsləri (gender rolları) nitq tərzinə, ünsiyyət strategiyalarına və mətnqurma bacarıqlarına əhəmiyyətli təsir göstərir. Qadınlar adətən nəzakətli, empatik və kooperativ üslubdan istifadə edir, dolayılığa, təsdiqedicilərə suallara və emosional lüğətə üstünlük verirlər. Onlar dinləməni aktivləşdirən ifadələr (“mən səni başa düşürəm”, “əslində belədir, deyilmi?”) ilə qarşı tərəfi dəstəkləyir, münasibətləri möhkəmləndirməyə çalışırlar. Kişilər isə daha qəti, birbaşa və məqsəd yönü danışıq; informasiyanı ötürmək, mövqelərini müdafiə etmək və statusu göstərmək üçün imperativ, lakonik cümlələr və girişmələrdən (interruption) istifadə edə bilirlər. Hər iki cinsin danışıqı həm sosial rollarla, həm də vəziyyətin tələbləri ilə formalaşır; dil vasitəsi ilə həm əlaqə qurulur, həm də güc və status münasibətləri reallaşır.

Açar sözlər: *Gender, dialog, danışıq tərzləri, kişilər, qadınlar və s.*

Giriş: Gender anlayışı təkcə sosial elmlərin deyil, həm də dilçiliyin mühüm mövzularından biridir. Əsasən cinsin dil vasitəsilə ifadəsi, cinsiyyətə bağlı ifadə və strukturların dil sistemində necə yer aldığı genderin dilçilik aspektlərini təşkil edir. Bu məsələ həm bioloji cins, həm də sosial gender (gender) baxımından nəzərdən keçirilir. Genderin dilçilikdə öyrənilməsi xüsusilə sosiolinqvistika, praqmatika, morfolojiya, semantika və diskurs təhlili sahələrində aktualdır. Bəzi dillərdə (məsələn, rus, alman, ərəb, fransız və s.) qrammatik gender anlayışı mövcuddur. Bu cür dillərdə isimlər kişi, qadın və ya orta cins formasında olur və digər sözlər (sifətlər, əvəzlilər, feillər) də bu cinsə görə dəyişir. Məsələn, rus dilində “учитель” (kişi müəllim) və “учительница” (qadın müəllimə) arasında morfoloji fərq var. Beləliklə, qrammatik gender bir çox Avropa dillərində dil sisteminin ayrılmaz hissəsidir. Azərbaycanca kimi qrammatik genderi olmayan dillərdə isə cins ifadəsi leksik vasitələrlə, məsələn, *müəllim, müəllimə, aktyor, aktrisa* kimi sözlərlə təmin olunur. Bu dillərdə gender, əsasən, söz seçimi və semantik səviyyədə özünü göstərir. Dil bəzən cinslərə münasibətdə stereotipləri və gender bərabərsizliyini əks etdirə bilər. Məsələn, bəzi sözlər qadınlar üçün təhqiramiz və ya alçalıcı mənalarda işlədilər bilər, halbuki kişi üçün eyni davranış daha neytral və ya hətta müsbət qarşılanır. Məsələn, “ərköyün qadın” ifadəsi çox zaman mənfi emosional rəng daşıyır, amma “cəsur kişi” ifadəsi tərif kimi qəbul olunur. Bu kimi hallar gender əsaslı dilçilik təhlili üçün mühüm nümunələrdir. Gender yalnız leksik və morfoloji sistemdə deyil, nitq aktlarında və diskursda da əhəmiyyətli rol oynayır. Məsələn, kişi və qadın danışıq tərzində fərqlər uzun müddət tədqiqat mövzusu olmuşdur. Robin Lakof kimi dilçilər qadınların danışıqında daha çox qeyri-müəyyənlik (məsələn, “bilmirəm”, “bəlkə”, “elə bilirəm ki...”) və nəzakət ifadələrinin üstünlük təşkil etdiyini irəli sürmüşlər. Bu yanaşmalar feminist dilçiliyin əsasını təşkil edir. Robin Lakof feminist nəzəriyyəçi, dilçilikdə gender məsələsinin qurucu tədqiqatçılarından biridir. O, xüsusilə qadınların dili, gender və güc münasibətləri, nəzakət və qeyri-müəyyənlik kimi anlayışları dilin sosial funksiyası baxımından təhlil etmişdir. R. Lakof 1975-ci ildə çap olunan “Language and Woman’s Place” əsərində qadınların dilində tipik olaraq müşahidə olunan xüsusiyyətləri belə sadalayır: “*Qadın dili*” ifadə qeyri-müəyyənlik (məsələn, “bir növ”, “elə bil”), təsdiq sorğuları (“elə deyilmi?”), məzmunuz sifətlər (“şirin”, “əziz”), gücləndirici sözlər (“çox”, “lap”) və nəzakətli, dolay danışıq tərzilə səciyyələnir” [6, s. 50]. R. Lakofa görə, cəmiyyətdə qadınlar daha passiv və itaətkar mövqedə olduğu üçün dilləri də bu passivliyi əks etdirir: “*Qadınlardan gözlənilən danışıq*

tərzi onların cəmiyyətdəki təbə mövqeyini əks etdirir və onu qoruyub saxlayır” [6, s. 4]. R.Lakof dilin yalnız ünsiyyət vasitəsi deyil, eyni zamanda güc münasibətlərini əks etdirən bir vasitə olduğunu vurğulayır: *“Dili necə istifadə ediriksə, dil də bizi bir o qədər formalaşdırır”* [6, s. 4].

Feminist dilçilik XX əsrin ikinci yarısından etibarən genderin dil sisteminə necə təsir etdiyini tədqiq edən bir istiqamət kimi formalaşmışdır. Bu sahədə aparılan araşdırmalar göstərir ki, dillər çox zaman kişi mərkəzli qurulmuşdur. Məsələn, “insanlıq” mənasında “man” (kişi) sözünün istifadə olunması (“mankind”) və ya tərcümə və terminologiyada kişi cinsinin normativ götürülməsi (məsələn, “doktor” → kişi şəxs olaraq başa düşülür) bu tip hallardandır. Bəzi cəmiyyətlərdə isə gender neytral dil formalaşdırmaq üçün addımlar atılmışdır. İsveç dilində “hen” adlı neytral əvəzliyin istifadəsi buna nümunədir. İngilis dilində də “they” əvəzliyi tək şəxs üçün dialoqda gender neytral formada istifadə olunur. Dil, sadəcə ünsiyyət vasitəsi deyil, həm də sosial münasibətlərin, ideologiyaların və stereotiplərin daşıyıcısıdır. Gender məsələsi dilçilikdə bu münasibətlərin necə ifadə olunduğunu göstərən mühüm bir amildir. Bu səbəbdən, dilin gender baxımından təhlili həm dil quruluşunun, həm də cəmiyyətin dəyərlərinin daha dərinədən anlaşılmasına xidmət edir.

Dialoq şəraitində iştirakçıların həm kişi, həm də qadınlardan ibarət olması onların danışmaq tərzində, mətnqurma strategiyalarında və linqvistik davranışlarında fərqliliklərə səbəb olur. Bu fərqliliklər təkcə fonetik və leksik səviyyədə deyil, həm də psixoloji və kommunikativ aspektlərdə özünü göstərir. Genderin dil quruculuğunda, xüsusilə də qadın danışığında rolu, uzun müddət dilçi və sosiolinqvistlər üçün aktual tədqiqat sahəsi olmuşdur. Qadınlara dialoq qurmaq, fikir bildirmək və münasibət ifadə etmək üsulu özünəməxsus cizgilərlə fərqlənir və bu fərqlər genderə bağlı dil xüsusiyyətlərinin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Qadınlara danışmaq tərzini çox vaxt daha yumşaq, nəzakətli, dolay və empatik olur. Bu, onların sosiallaşma prosesində “konfliktdən qaçma”, “qarşılıqlı anlaşma yaratma” və “emosional münasibətləri qoruma” yönündə daha çox tərbiyələnmələri ilə bağlıdır. Robin Lakof və Deborah Tannen kimi tədqiqatçılar qadınlara dilindəki bu xüsusiyyətləri qeydə alaraq, onların danışığında daha çox sual formasına (tag questions – məsələn, “deyilmi?”, “elə deyil?”), təsdiqedicilərə suallara, qeyri-müəyyən ifadələrə (“bəlkə”, “elə bilirəm ki”) və zəif gücləndiricilərə (“bir az”, “bir qədər”) yer verdiklərini qeyd edirlər. Bu ifadə tərzini qadınlara dialoq qurma bacarıqlarında həm fərdi, həm də genderə xas strategiyalar yaratdığını göstərir. Qadınlara dialoqda istifadə etdiyi strategiyalar arasında ünsiyyətin davamlılığını təmin etmək üçün qarşı tərəfi dinləmə, onun sözlərini təsdiqləmə (“doğrudur”, “hə, mən də elə düşünürəm”) və duyğulara yönəlmiş cavablar vermə halları geniş yayılmışdır. Bu, qadınlara ünsiyyəti daha çox kooperativ şəkildə qurduqlarını sübut edir. Əksinə, kişi danışığı daha çox kompetitiv, yəni qarşı tərəfdən üstün çıxmağa və öz fikrini israrla müdafiə etməyə yönəlmiş ola bilər. Dil strukturunda qadınlara daha çox qiymətləndirici sifətlərdən (“çox gözəl”, “şirin”, “nəzakətli”) istifadə etməsi, onların dialoq qurma prosesində emosional komponentlərin daha güclü olduğunu göstərir. Eyni zamanda, qadınlara dialoqda daha çox şəxsiyyətə yönəlmiş suallar verir, şəxsi təcrübə və hisslərini bölüşməyə daha meyilli olurlar. Bu cür xüsusiyyətlər qadınlara mətnqurma və dialoqdakı iştirakının yalnız informasiya ötürmək deyil, həm də sosial əlaqə və emosional bağ qurmaq məqsədi daşdığını göstərir. Digər tərəfdən, bəzi tədqiqatlar göstərir ki, bu fərqlər bioloji cinsdən daha çox sosial rollarla bağlıdır. Yəni qadınlara daha empatik və nəzakətli danışması onların sosial mövqeyi, cəmiyyətin onlardan gözlədiyi davranış və normativlərlə əlaqədardır. Buna görə də gender yalnız kişi və qadın arasında bioloji fərq deyil, həm də dilin sosial kodlarla necə işlədiyini göstərən bir kateqoriyadır. Qadınlara mətnqurma bacarıqları təkcə gündəlik dialoqda deyil, ədəbi əsərlərdə, publisistik nitqlərdə, eləcə də rəsmi çıxışlarda da özünü göstərir. Qadın müəlliflərin dilində müşahidə edilən münasibət yönümlü ifadələr, psixoloji incəliklər və detallara diqqət onların dil quruculuğunda fərqli bir yanaşma sərgilədiklərini sübut edir. Bu cür bacarıqlar yalnız fərdi istedadla yox, həm də genderlə bağlı dil vərdişləri ilə formalaşır. Dialoq zamanı qadınlara danışmaq zamanı nəzakətli ifadələrə və hörmət göstəricilərinə daha çox yer verirlər. Qarşı tərəfin fikirlərinə hörmətlə yanaşır, dinləmə və cavab vermədə empatik davranırlar. Çox vaxt “xahiş edirəm”, “zəhmət olmasa”, “əgər mümkündürsə” kimi ifadələrə üstünlük verirlər. Tənqid və ya narazılıq bildirərkən birbaşa yox,

dolayı yollarla danışmağa üstünlük verirlər. “Sən düz etməmişən” demək əvəzinə, “bəlkə başqa cür olsa, daha yaxşı olardı” kimi yumşaldılmış formalar seçirlər. S.Mills yazır ki, “*nəzakət istənilən növ dəmir yumruğu gizlətmək üçün nəzərdə tutulmuş zamşa əlcək kimidir*” [8, s.59-60]. Qadınlar adətən kişilərlə müqayisədə nəzakətli danışırlar.

Nəticə etibarilə, dialoq şəraitində qadınların danışıq tərzini onların mətn qurmaq, ünsiyyət yaratmaq və münasibət bildirmək bacarıqlarında özünü açıq şəkildə büruzə verir. Bu, dilin yalnız struktur səviyyədə deyil, həm də sosial və psixoloji səviyyədə gender faktorlarından təsirləndiyini göstərən mühüm göstəricidir. Bu xüsusiyyətlər qadınların danışıqını çoxsəviyyəli və kompleks edən əsas ünsürlərdir. Qeyd edək ki, bu xüsusiyyətlər hamı üçün sabit deyil və fərdi, sosial, mədəni və kontekstual faktorlarla da dəyişə bilər. Lakin ümumi yanaşma baxımından qadınların dialoqda bu cür kooperativ, empatik və münasibət mərkəzli danışıq strategiyalarından istifadə etdikləri müşahidə olunur. Dialoqda kişilərin qurduğu cümlələr, ümumilikdə, daha məqsəd yönümlü, birbaşa və dominant üslubla səciyyələnir. Kişi danışıqı çox vaxt informasiya ötürməyə, öz fikrini təsdiqləməyə və statusunu qorumağa yönəlmiş olur. Bu, linqvistik və sosial-praqmatik səviyyədə bir sıra fərqli xüsusiyyətlər şəklində özünü göstərir. Kişilər dialoqda birbaşa və qəti cümlələr və daha çox birbaşa, açıq və qəti cümlələr qururlar. Bu üslub daha çox güc, idarəetmə və nəzarət hissini ifadə edir. İdarəedici və əmrverici cümlələr, əmr və təlim xarakterli cümlələrdən (Sən bunu et, Qoy mən edim, Bir də belə eləmə və s.) də kişilərin dialoq zamanı istifadə etdikləri cümlə tipləridir. Bəzi dialoq cümlələrində kişi danışıqında status nümayişi və nəzarət meylini göstərir. Dah çox qısa və informativ cümlələr qururlar. Kişilər adətən lakonik (qısa) və məqsəd yönümlü danışırlar: (Hə, getdim, gördüm, qayıtdım., Bəli, alınmadı. Xeyr, razı deyiləm və s.). Bu, onların ünsiyyətdə emosionallıqdan çox məntiqə üstünlük verdiklərini göstərir. Kişilərdə mübahisə və müqayisəyə meyilli cümlələr daha çox görülür. Kişilər danışıqda fikirlərini əsaslandırmaq və mövqelərini müdafiə etmək üçün mübahisəedici strukturundan istifadə edirlər. Bəzən də kişilər dialoq zamanı cümlə qurarkən rəqabət, müqayisə, və haqlı çıxmaq istəyini ifadə edirlər. Sorğu və nəzarət məqsədli suallar dah çox kişilərə xas xüsusiyyətdir. Kişilər tez-tez kontrol etmək və məlumat toplamaq məqsədli suallar verirlər: (Bunu kim edib?, Necə oldu bu?, Sən əminsən?) Bu suallar, çox zaman müzakirəni yönləndirmək və mövzunu idarə etmək üçündür. Daha az qiymətləndirici, emosional ifadələr işlədə bilirlər. Kişi danışıqında sifətlərin, xüsusilə də, emosional və qiymətləndirici sözlərin istifadəsi daha azdır: Yaxşı idi, demək əvəzinə, normaldır. Gözəldir, demək əvəzinə: İşə yarayır və s. Bu, daha çox obyektiv və soyuqqanlı yanaşmanın göstəricisidir. Kişilər öz mövqeyini gücləndirən, öz fikirlərini vurğulamaq üçün təkrarlara və vurğulu strukturlara yer verirlər. (Dedim axı, bu belə olmalıdır!, Mən bilirəm ki, bu düzgün deyil). Bu, möhkəm və sabit mövqe sərgiləmək cəhdidir. Kişilərin dialoqda qurduğu cümlələr adətən məqsədli, açıq, və nəzarətə yönəlmiş olur. Onlar danışıq zamanı status, güc, və müstəqillik nümayiş etdirməyə daha çox meyillidirlər. Lakin bu cür danışıq tərzini fərdin şəxsiyyətindən, mədəni mühitdən və konkret situasiyadan da asılı ola bilər. Kişi və qadın danışıqının müqayisəli təhlili (davamı). Dominantlıq və təşəbbüs də kişilərə xas dialoq xüsusiyyətləridir. Kişilər danışıqda təşəbbüsü əllərinə almağa, mövzunu dəyişdirməyə və qarşı tərəfin dediklərini yönləndirməyə daha çox meyillidirlər. Qadınlar isə danışıqı paylaşmağa, qarşı tərəfin sözünü bölməməyə və kooperativliyə üstünlük verirlər. Deborah Tannen (1990) “Sadəcə Anlamırsınız: Qadınlar və Kişilər Arasındakı Danışıqlar” əsərində bunu belə izah edir: “*Kişilər danışıq zamanı statuslarını ifadə etməyə, qadınlar isə əlaqə qurmağa çalışırlar*” [9, s.32]. D.Tannenin əsəri kişi-qadın dialoqlarındakı anlaşılmaqları sadə psixoloji və sosial səbəblərlə izah edən, həm nəzəri, həm praktik yanaşmalar təklif edən ən məşhur işlərdən biridir. Kitabda vurğulanır ki, qadınlar danışıq vasitəsilə münasibətləri möhkəmləndirməyə, anlaşılmağa və qarşıdakı ilə yaxınlıq yaratmağa çalışırlar. Bu, onların verilən məlumatın məzmunundan daha çox, “mətnarasında” nə dediklərinin önəmli olması ilə bağlıdır. D.Tannen gündəlik dialoqlardan, evdə, işdə, dostlar arasında, götürdüyü konkret nümunələrlə göstərir ki, kişilər və qadınlar eyni sözü deyəndə fərqli məqsəd güdürlər və buna görə də qarşı tərəf bəzən “dəstəkləyici” niyyətləri yanlış şərh edir. Məsələn, qadının “Bəlkə bunu belə edək?” təklifi, kişinin gözündə zəiflik və ya qərarlılıq kimi alqılanır, halbuki qadın sadəcə müzakirəyə açıq olmaq istəyir. Müəllif hesab edir ki, kişilər söhbəti

statuslarını təsdiqləmək, problemləri “həll etmək” məqsədilə istifadə edirlər. Onlar danışıq zamanı yarışa meyilli, hövsələsiz ola, qısa, informativ və qəti cümlələr seçə bilirlər. Qadınlar isə əsasən əlaqə qurmaq, emosional dəstək vermək və qarşılıqlı anlaşma təmin etmək üçün danışırlar. Onların nitqində dolaylıq, hedcinq (qeyri-müəyyən ifadələr), təsdiq sorğuları (“...deyilmi?”), nəzakət elementləri və duyğusal ağırlıq daha çoxdur.

Söz kəsimləri və danışıq zamanı müdaxilə daha çox kişilərə xasdır. Kişilər qadınlara nisbətən danışıq zamanı qarşı tərəfin sözünü kəsməyə daha çox meyillidirlər. Bu isə dialoqda nəzarəti saxlamaq və üstünlük nümayiş etdirmək niyyəti ilə bağlı olur. D. Zimmerman və C. Vest (1975) bu mövzuda araşdırmalar aparmış və nəticə olaraq bildirmişlər. “*Qarışıq cinsli danışıqlarda kişilər qadınların sözünü əhəmiyyətli dərəcədə daha çox kəsir*” [10, s. 145]. Kişilər çox vaxt obyektiv, praktik və fakt əsaslı mövzuları müzakirə etməyə üstünlük verirlər (idman, siyasət, texnologiya). Qadınlar isə şəxsi münasibətlər, əlaqələr, və hisslərə dair mövzularda danışmağa daha meyillidirlər. Robin Lakoff (1975) özünün “Language and Woman’s Place” adlı əsərində yazır: “*Kişilərin danışıq tez-tez daha iddialı və birbaşa olur, qadınların danışıq isə nəzakət, dolaylıq və emosional həssaslıqla səciyyələnir*” [6, s.44]. Kişilər üçün danışıq bir çox hallarda informasiya mübadiləsi və mövqə bildirmək vasitəsidir. Qadınlar üçün isə danışıq həm də emosional təmas qurmaq və sosial bağları gücləndirmək vasitəsidir. Bu fərqlilik Janet Holmes tərəfindən belə ümumiləşdirilir: “*Kişilər dili iş görmək, qadınlar isə əlaqə yaratmaq üçün istifadə edirlər*” [5, s.43]. Jenni Koatesin “Qadınlar, kişilər və dil: dilin gender fərqliliklərinin sosiolingvistik təsviri” əsəri həm akademik tədqiqatçılar, həm də dilçilik, gender tədqiqatları və sosiologiya sahəsində çalışan praktik mütəxəssislər üçün geniş nəzəri əsas və empirik nümunələr təqdim edir. Coates göstərir ki, dil–gender münasibətlərini təkcə “kişilərin danışıqda dominant olması” (dominance) və ya “kişi–qadın ünsiyyətinin ayrı kommunikativ mədəniyyətlər” (difference) kimi iki radikal modelə sığdırmaq düzgün deyil. O, bu modellərin hər ikisinin də müəyyən məqamları qaçırdığını, real dialoqlarda həm güc, həm də fərqlilik elementlərinin paralel olaraq işlədiyini vurğulayır. Müəllif dialoq nümunələrini (həm gündəlik söhbətlər, həm də peşəkar mühitlərdəki danışıq) təhlil edərək sübut edir ki, kişi və qadın danışıqındakı fərqlər çox vaxt onların bioloji cinsindən deyil, konkret sosial rol, status və mövqelərindən qaynaqlanır. Məsələn, eyni qadın akademik həmkarları ilə sərbəst və bərabər səviyyədə danışarkən, ailə daxilində və ya hierarxik strukturda daha ehtiyatlı və həmsöhbətin razılığını almağa yönəlmiş çıxış edə bilər. J.Koatesa görə, kişilər də yalnız “informasiya ötürmək” məqsədilə danışmır, qadınlar da təkcə “əlaqə yaratmaq” üçün danışmırlar; hər iki cins ünsiyyət zamanı həm əlaqə qurur, həm də status və nüfuz üçün mübarizə aparırlar. Dil istifadəsində hər iki funksiyanın (relasiya və akrobatik) birgə işlədiyi konkret nümunələrlə göstərilir. J. Koates, gender kimliyinin dil vasitəsilə necə “oyndığını”, hansı leksik, sintaktik və paralingvistik strategiyalarla fərd özünü “kişilik” və ya “qadınlıq” rollarına uyğunlaşdırdığını izah edir. Müəllif təhsil və peşəkar sahələrdə gender bərabərliyini təşviq etmək üçün inklüziv (neytral) dil istifadəsinin əhəmiyyətini vurğulayır: sənədlərdə, tədris materiallarında və kadr siyasətində “o”, “onlar” kimi neytral əvəzliliklərin, məqamlarda isə nəzakətli və qarşılıqlı hörmətə əsaslanan ifadələrin tətbiqini tövsiyə edir. Nəticə etibarilə, Jenni Koates göstərir ki, dil və gender münasibətləri çoxşaxəlidir, tək bir modelə sığmır və onları anlamaq üçün həm sosial–kontekstual, həm də psixoloji faktorları nəzərə almaq lazımdır [2]. D.Kameron isə bildirir ki, *gender kimliyi doğuşdan gəlmir, sosial olaraq, xüsusilə də dil və danışıq vasitəsilə “oynanır” və bu performanslar cəmiyyətdə kişiliyin və qadınlığın sərhədlərini müəyyənləşdirir* [1, s. 48].

Nəticə: Dialoqda gender məsələsinə dair araşdırmalar göstərir ki, danışıq tərzləri və kommunikasiya strategiyaları həm bioloji cinsdən, həm də sosial rollardan təsirlənir. Qadınlar empatiya, kooperasiya və münasibət qurmağa yönəlmiş dolaylıq, təsdiqedicilə suallar və nəzakətli ifadələrə meyillidirlər. Kişilər isə daha qətiyyətli, birbaşa və məqsəd yönümlü nitq üslubuna üstünlük verərək informasiya ötürmək və status nümayiş etdirmək istəyirlər. Lakin real dialoqlarda hər iki cins həm əlaqə yaratmaq, həm də güc–status dinamikasını balanslaşdırmaq üçün hər iki strategiyadan istifadə edirlər. Nəticədə, gender fərqliliklərini sadəcə “kişilərin dominant, qadınların pasiv” olması kimi sadələşdirmək olmaz; əksinə, bu fərqliliklər mədəni,

sosial və situasiya kontekstində kompleks və qarşılıqlı təsirli şəkildə meydana çıxır. Dilin gender aspektlərini dərk etmək, qarşılıqlı anlaşmanı gücləndirir və ünsiyyətdə balanslı, inklüziv yanaşmaların formalaşmasına xidmət edir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Cameron, D. (1998). "Performing Gender Identity: Young Men's Talk and the Construction of Heterosexual Masculinity." In M. Bucholtz (Ed.), *Language and Woman's Place: Text and Commentaries* (pp. 223–240). New York: Oxford University Press.
2. Coates, J. (1996). *Women Talk: Conversation between Women Friends*. Oxford: Blackwell.
3. Coates, J. (2013). *Women, Men and Language: A Sociolinguistic Account of Gender Differences in Language*. Routledge.
4. Fishman, P. (1983). "Interaction: The Work Women Do." In B. Thorne & N. Henley (Eds.), *Language and Sex: Difference and Dominance* (pp. 89–102). Rowley, MA: Newbury House.
5. Holmes, J. (1995). *Women, Men and Politeness*. London: Longman.
6. Lakoff, R. *Language and Woman's Place*/ R.Lakoff. –Nyu York: Harper & Row, –1975. – 99 p.
7. Lakoff, R., Bucholtz, M. *Language and Woman's Place: Text and commentaries* R.Lakoff, .Bucholtz. –New York: Oxford University Press, – 2004, –288 p.
8. Mills, S. (2003). *Gender and Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Tannen, D. (1990). *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York: Ballantine Books, 330 p.
10. Zimmerman, D., & West, C. (1975). *Sex Roles, Interruptions and Silences in Conversation*. In *Language and Sex: Difference and Dominance*, ed. by B. Thorne & N. Henley. Rowley, MA: Newbury House.

Ruqiyya Karakoc

Gender issues in dialogue

Abstract

In dialogue, participants' genders significantly influence their speech patterns, communication strategies, and text-construction skills. Women typically use polite, empathetic, and cooperative styles, favoring indirectness, tag questions, and emotionally rich vocabulary. They employ active listening cues ("I understand you," "That's true, isn't it?") to support their interlocutors and strengthen relationships. Men, in contrast, tend to be more assertive, direct, and goal-oriented; they often use imperatives, concise statements, and interruptions to transmit information, defend positions, and assert status. Both genders' speech is shaped by social roles and contextual demands, whereby language serves both to build connections and to negotiate power and status.

Key words: *Gender, dialogue, speech styles, men, women, etc.*

Ругия Каракоч

Проблема гендера в диалоге

Резюме

При построении диалога биологический пол участников (гендерные роли) оказывает значительное влияние на стиль речи, коммуникативные стратегии и умения построения текста. Женщины, как правило, используют вежливый, эмпатичный и кооперативный стиль, отдают предпочтение косвенным формам выражения, подтверждающим вопросам и

эмоциональной лексике. Они поддерживают собеседника с помощью выражений, активизирующих слушание («я тебя понимаю», «на самом деле это так, не так ли?»), стремясь укрепить отношения. Мужчины же, как правило, говорят более решительно, прямо и целенаправленно; для передачи информации, защиты своей позиции и демонстрации статуса они используют императивные, лаконичные фразы и перебивания. Речь обоих полов формируется как под влиянием социальных ролей, так и в зависимости от требований конкретной ситуации; с помощью языка устанавливаются связи, а также реализуются отношения власти и статуса.

Ключевые слова: гендер, диалог, речевые стили, мужчины, женщины и др.

Çapa tövsiyə edən:

Bakı Dövlət Universiteti

Rəyçilər:

*professor İ.Kazımov
dosent E.Əliyeva*